

Перспективні напрями діяльності відділу педагогічної психології і психології праці Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України

Глобальні проблеми сучасності та криза соціально-економічного розвитку країни породжують у підростаючого покоління такі негативні стани, як невпевненість у майбутньому, соціальну тривожність, жорстокість і, як наслідок, поширення наркоманії, проституції, алкоголізму та інших кримінальних проявів у суспільстві. Молодь втрачає духовно-моральні ідеали, що кардинально змінює їх ціннісні орієнтації. Таке становище значно загострює проблему виховання духовно здорової особистості, що сьогодні є справою не лише школи, а й усієї держави.

Одним із найважливіших чинників подолання цих негативних явищ є розвиток у педагогів та учнів сучасної школи духовної культури, спрямованої на гармонізацію внутрішнього стану зі світом, забезпечення умов для особистісного зростання педагогів та їх учнів, усвідомлення свого «Я», реалізацію активної життєвої позиції. Модернізація національної системи освіти має стати основою відтворення духовного потенціалу молоді. Визначення провідних пріоритетів розвитку духовної культури педагогів та їх учнів в навчально-виховному процесі потребує об'єднаних зусиль педагогів, психологів загальноосвітньої школи та сім'ї.

Питання взаємозв'язку духовності особистості та сучасної системи освіти розглядалися у працях багатьох науковців. Водночас, незважаючи на наявність різнопланових і досить масштабних досліджень окремих аспектів духовного розвитку учасників навчального процесу, сьогодні практично відсутні наукові психологічні розробки з розвитку духовної культури педагогів і їх учнів у навчально-виховному процесі. Аналіз теорії та практики з цієї проблеми дозволив виявити суперечності між: прогресивними тенденціями, пов'язаними з вихованням духовно здорової особистості, та недостатнім рівнем розробленості цієї проблеми в навчально-виховному процесі у ЗОНЗ; потребою суспільства у підвищенні рівня духовної культури

учасників навчально-виховного процесу та відсутністю психолого-педагогічних умов забезпечення цього процесу; прагненням молоді до духовного самовдосконалення та обмеженістю умов щодо задоволення цього прагнення у шкільному і родинному вихованні. Стан духовної культури сучасної молоді та загальна демографічна ситуація в суспільстві свідчить, що існує реальна потреба в розвитку духовного здоров'я різних груп, зокрема, учнів, студентів, педагогів, практичних психологів ЗОНЗ, ПТНЗ, що сприятиме конгруентному та гармонійному індивідуальному розвитку особистості.

Створення соціальних та психологічних умов для духовного зростання особистості в сучасному суспільстві все частіше визначається як одне з пріоритетних завдань у соціально-гуманітарній сфері. Духовність є невід'ємним компонентом професійного становлення педагога, оскільки забезпечує його особистісно-професійну зрілість. Отже, духовна культура вчителя має безумовну соціальну значущість, оскільки може бути визначена як одна з оптимальних психологічних умов та чинників для побудови ефективної педагогічної взаємодії з дитиною.

Педагогічна діяльність є особливим видом трудової діяльності, хоча б тому, що відображає й дає змогу втілювати фактично всі культурологічні функції (людинотворчу, ціннісну, пізнавальну, регулятивну, семіотичну, комунікативну, адаптивну, креативну (творчу), функцію соціалізації). Звідси логічно випливає висновок про високі вимоги до особистості педагога, який, окрім високого рівня освіченості в культурному сенсі, має знати та володіти спеціальними психолого-педагогічними засобами та прийомами передачі культурних надбань підростаючому поколінню через залучення молоді людини до спільної, значущої для обох суб'єктів педагогічного процесу діяльності.

Оскільки предмет і мета педагогічної діяльності вчителя є особливими – зміна, трансформація, розвиток іншої особистості – існують й особливі вимоги до особистості педагога, а саме: до рівня і духовного спрямування

системи його особистісних цінностей, здатності до саморефлексії та самоконтролю, вміння на гуманістичних засадах будувати процес спілкування та взаємодії з дитиною, мотиваційної готовності до постійного самопізнання, особистісного зростання і т.д.

Незважаючи на значну актуальність і соціальну вагу духовно-особистісного розвитку педагогічних працівників, ця проблема є поки що недостатньо вивченою в сучасній психології та реалізованою в психолого-педагогічній практиці.

Основними напрямками дослідницької роботи відділу педагогічної психології і психології праці Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України на 2014 - 2016 роки в межах науково-дослідної роботи за темою «Психологічні особливості підготовки педагогічних працівників до розвитку духовного потенціалу учнівської молоді» визначено: здійснення теоретико-методологічного аналізу категорії «духовний потенціал» та психолого-педагогічних проблем і провідних тенденцій розвитку духовного потенціалу педагогічних працівників на основі узагальнення наукових даних світової та вітчизняної філософії, психології і педагогіки; вивчення передового психолого-педагогічного досвіду розв'язання даної проблеми і розробка на цій основі концептуальної моделі розвитку духовного потенціалу педагогічного персоналу; дослідження під час проведення констатувального та формувального експериментів, в ході викладання профілізованих спецкурсів психології, проведення методичних семінарів, тренінгів, консультацій у освітніх закладах, доцільних психологічних умов розвитку духовного потенціалу у педагогічних працівників; обґрунтування та розробка особистісно орієнтованих культурно-психологічних програм навчання, консультативних систем допомоги розвитку духовного потенціалу педагогічного персоналу з урахуванням реальних соціально-психологічних та організаційних передумов їх реалізації педагогічними колективами.

Важливою перспективою вважаємо звернення до досвіду інших країн, в яких концепція розвитку духовного потенціалу в умовах професійної

освіти реалізується у політиці розвитку людського капіталу та наявні вагомі досягнення у підготовці педагогічного персоналу. Досвід багатьох країн свідчить, що розвиток та вдосконалення професійних якостей педагогічного персоналу відбувається завдяки створенню необхідних умов для раціонального використання потенціалу особистості з такими якостями як професійна та соціально-психологічна готовність до ефективної трудової діяльності, усвідомлення необхідності навчання та підвищення кваліфікації впродовж життя і т.д. ***Це потребує введення посади «координатор по міжнародним зв'язкам».***

Однією з ключових перспектив розвитку психолого-педагогічних досліджень є вивчення освітніх феноменів у взаємозв'язку педагогіки і психології, оскільки серйозне удосконалення практики професійної психолого-педагогічної підготовки неможливе без застосування досягнень психологічної науки. Актуальним і надзвичайно важливим є ***заснування психолого-консультативних центрів, а також Університету педагогічної освіти і освіти дорослих для педагогів, психологів, керівників освіти, аспірантів, докторантів, молодих вчених; організація спільних он-лайн педрад з експериментальними майданчиками в різних містах України; проведення семінарів, конференцій з учнями, студентами, аспірантами, кандидатами та докторами наук; заснування фахового наукового журналу з проблем педагогічної психології.***

Через поєднання психологічних і педагогічних ідей можливе взаємозбагачення психолого-педагогічних досліджень. Відповідно тематика досліджень залежатиме від центру дослідницької уваги співробітників відділу, а саме вивчення таких складових духовного потенціалу педагогів і учнів ЗОНЗ як: емоційно-почуттєва, раціогуманістична, історико-психологічна, соціально-психологічна, рефлексивна, характерологічна, мотиваційно-смілова, інтелектуальна, комунікативна, компетентнісна складова та визначення спільних тенденцій, закономірностей, перспектив.

Вивченню передового психолого-педагогічного досвіду з проблеми розвитку духовного потенціалу педагогічного персоналу, а також проведенню констатувального та формувального експериментів сприяє створення різних міжнародних організацій, дослідних інститутів, центрів, кафедр і лабораторій з педагогічної психології. Зокрема, відділ співпрацює з педагогічними колективами Новомосковського колегіуму № 11 Дніпропетровської обл., Палацу творчості дітей та юнацтва Солом'янського району м. Києва, Українського коледжу ім. В.О. Сухомлинського м. Києва, Житомирського професійного ліцею легкої промисловості, колегіуму «Олімп» м. Києва, Державного професійно-технічного навчального закладу «Житомирський професійний технологічний ліцей», гімназії № 153 ім. Пушкіна м. Києва, Гуманітарного інституту Київського міського педагогічного університету імені Бориса Грінченка.

Основними напрямками діяльності експериментальних майданчиків є:

- сприяння розвитку педагогічної психології як наукової галузі й навчальної дисципліни в Україні;
- здійснення наукових досліджень з актуальних проблем педагогічної психології;
- налагодження зв'язків з міжнародними організаціями, асоціаціями, фондами, освітніми установами різних країн світу з питань розвитку педагогічної психології;
- проведення міжнародних науково-практичних конференцій та семінарів;
- розробка і видання науково-методичних посібників і т.д.

З метою популяризації результатів науково-методичних розробок важливим є створення платформи для оприлюднення та обговорення напрацювань психологів та педагогів. Зокрема, у 2011 – 2014 роках проведені численні семінари, конференції, круглі столи, педради на базі експериментальних майданчиків відділу, в ході роботи яких відбувається ознайомлення з інноваціями у царині педагогічної психології.

Не менш важливою та перспективною для популяризації напрацювань науковців відділу є участь у зарубіжних конференціях та співпраця зі світовими освітньо-науковими організаціями. Це сприятиме налагодженню контактів із зарубіжними колегами, обміну досвідом та науковими ідеями. У відділі планується співпраця з міжнародними організаціями різних країн світу. У цьому контексті перспективним є оприлюднення результатів досліджень науковців відділу на сторінках зарубіжних видань та включення вітчизняних наукових фахових видань до міжнародних наукометричних баз даних.

В епоху поширення інформаційно-комунікаційних технологій суспільство вимагає нових форм збереження, опрацювання інформації та матеріалів досліджень. Важливим кроком на цьому шляху є внесення наукових праць співробітників відділу до Електронної бібліотеки НАПН України.

Аналіз процесу впровадження результатів наукових досліджень співробітників відділу неможливий без здійснення моніторингу, що влітається у канву спільної діяльності ІПООД НАПН України і МОН України. Моніторинг здійснюється відділом у співпраці з навчальними закладами шляхом аналізу та узагальнення даних щодо оприлюднення, розповсюдження і використання матеріалів рукописів наукової та науково-виробничої продукції, підготовленої відділом.

Перспективними напрямками діяльності відділу вважаємо такі:

- оформлення асоційованого членства у Міжнародних організаціях практичних психологів, що дозволить отримувати інформацію про результати міжнародних досліджень, брати участь у заходах цих організацій, мати доступ до фахових публікацій;
- надання допомоги в написанні докторських, кандидатських та студентських досліджень з проблем педагогічної психології (підготовка кадрів);

- обґрунтування поняттєво-категоріального апарату педагогічної психології;
- розробка Інтернет-блогу відділу українською, англійською та російською мовами для ознайомлення користувачів із напрямками діяльності відділу та результатами наукових досліджень співробітників;
- заснування фахового наукового журналу з проблем педагогічної психології;
- організація науково-практичних масових заходів для популяризації та обговорення напрацювань українських та зарубіжних науковців;
- налагодження співпраці із зарубіжними науковцями через запрошення їх до участі у науково-практичних масових заходах в Україні.

Кандидат психологічних наук,
старший науковий співробітник
відділу педагогічної психології
і психології праці Інституту
педагогічної освіти і освіти дорослих
НАПН України

Волошко Н.І.